

บทความพิเศษ

ปาฐกถา เรื่อง “กายกับการเมืองเรื่องรัก”¹

โดย ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์²

กิตติยาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์

ความนำ: ทำความเข้าใจ มนุษย์ในฐานะ human agency

นักสังคมศาสตร์ควรต้องระมัดระวังแยกแยะระหว่าง “กาย” (body) กับ “ตัวตน” (self) ของมนุษย์ ในงานศึกษาสำคัญของ Jonathan Haidt เขาพบว่า ความคิดเรื่อง self หรือ “ตัวตน” ของคนเราแบ่งได้เป็น 2 ปีก คือปีก “autonomous self” หมายถึง self มีขอบเขตตัวตนชัดเจนแยกออกจากสิ่งอื่นๆ เป็นตัวตนที่ครอบครองขอบเขตอัตตานิวัติของตนเอง ในขณะที่ปีกที่ 2 เรียกว่า “relational self” หรือ ตัวตนในเชิงสัมพันธ์ อันหมายถึงคนเราเป็นตัวเป็นตนได้ก็เพราะเราสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคนอื่น

Haidt อ้างงานศึกษาหลายชิ้นประกอบความคิดนี้ ตัวอย่างเช่น จากข้อความง่ายๆ ที่เขียนว่า “I am...” เพื่อตั้งคำถามว่า “ฉันเป็นใคร?” โดยให้ผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมเติมคำตอบท้ายข้อความนั้น จะพบว่า คำตอบออกมาเป็น 2 แบบ กล่าวคือ ถ้าเป็น self แบบที่หนึ่งคือ “autonomous self” ข้อความที่เติมก็จะมีลักษณะว่า “I am an engineer. I am a lawyer. I am a medical doctor.” (ฉันเป็นวิศวกร ฉันเป็นนักกฎหมาย ฉันเป็นแพทย์) แต่ถ้า

---

¹ บทความนี้ปรับปรุงจากการบรรยายเรื่อง “กายกับการเมืองเรื่องรัก” เป็นปาฐกถาเปิดงานเสวนา “รักๆ ใคร่ๆ ร่างกายและการเมือง” จัดโดยหลักสูตรปริญญาโทวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน (MA) คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2562 ณ ห้อง JM 402 คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์ ข้าพเจ้าขอขอบคุณ วิศวศ ปญญาวศสการ, นิบล โพธิ์, ทิพย์อนงค์ จินตวิจิต และสุเมธ ชัยไธสง ที่ช่วยกรุณาถอดเทปการบรรยายให้อย่างดีเยี่ยม และขอบคุณ สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะ รศ.ดร.สมสุข หินวิมาน และ ผศ.ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเกษม ที่ให้เกียรติเชิญข้าพเจ้าเป็นองค์ปาฐกและเป็นธุระให้จนปรากฏเป็นบทความจากปาฐกถานี้

² ศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกิตติยาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์.

เป็น self แบบที่ 2 คือ “relational self” พวกเขาจะเต็มคำเป็นประโยคว่า “I am a daughter. I am a son. I am a brother. I am a father.” (ฉันเป็นลูกสาว ลูกชาย ฉันที่เป็นพี่/น้องชาย ฉันเป็นพ่อ) ที่น่าสนใจคือ ในโลกศตวรรษที่ 21 นี้ self หรือตัวตนแบบใดเป็นที่ยึดถือแพร่หลายมากกว่ากัน? คำตอบได้แก่ self แบบหลังคือ ตัวตนแบบสัมพันธ์กับมนุษย์อื่นๆ มีปรากฏให้เห็นมากกว่า ไม่เพียงในสังคมเอเชียอย่างจีนและอินเดีย แม้แต่ในสังคมอเมริกันเอง มีเพียงบางพื้นที่เท่านั้นที่ผู้คนจะเลือก autonomous self เช่น ในพื้นที่ซึ่งใกล้มหาวิทยาลัย (อย่างมหาวิทยาลัย Pennsylvania) แต่ถ้าหากพิจารณาพื้นที่อื่นๆ ในสังคมอเมริกัน คำตอบจะออกมาเป็น self ในแบบหลังมากกว่า

คำถามก็คือเมื่อจะพูดเรื่อง “ตัวตน” ข้างใน “ตัวตน” บรรจุความเป็นตัวตนแบบใด?³

เป็นไปได้หรือไม่ที่ปัญหาขัดแย้งใหญ่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้มีใช้อะไรอื่น แต่คือการปะทะกันระหว่าง ตัวตน (self) ทั้งสองแบบนี้? กล่าวคือ ขณะที่คนพวกหนึ่งเชื่อว่า พวกเขาจะทำอะไรก็ได้ไม่เกี่ยวกับคนอื่นเพราะตัวตนของเขาเป็นแบบ autonomous self ที่แน่นอนมีอำนาจเหนือตัวตนของตัวเองที่มีขอบเขตชัดเจน ขาดจากความสัมพันธ์แบบอื่น ขณะที่คนอีกกลุ่มหนึ่งอาจถือว่า เพราะตัวตนของพวกเขาเป็นแบบ relational self ดังนั้น ตัวตนของเขาจะอยู่บนโยงแมงมุมแห่งความสัมพันธ์หลากหลาย เช่น มีตัวตนของพ่อตัวเองยืนอยู่ข้างหลังเห็นแม่ตัวเองอยู่ข้างๆ แลเห็นครอบครัวอยู่ใกล้ๆ จะทำอะไรก็ต้องนึกถึงสายสัมพันธ์ที่ผูกพวกเขาไว้กับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว หมู่บ้าน หรือองค์กรชนิดต่างๆ ที่ตนสังกัดอยู่ ด้วยเหตุนี้ คนที่สมาทานสำนึกแห่งตัวตนที่ต่างกันทั้งสองแบบนี้ จึงมักมองโลกแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง และบ่อยครั้งส่งผลลึกลับต่อการปะทะขัดแย้งกันในสังคม

แม้ว่าเรื่องการปะทะกันระหว่าง self ทั้งสองชุดนี้จะเป็นข้อถกเถียงที่น่าสนใจ แต่ไม่ใช่ประเด็นหลักในปาฐกถาวันนี้ของข้าพเจ้า เพราะปาฐกถาวันนี้คือ เรื่องของกาย หรือ body ซึ่งมีข้อเสนอหรือ thesis ว่า “มองกาย เห็นความ

³ Haidt, J. (2012), *The Righteous Mind*, New York: Vintage.

รัก แล้วจะเข้าใจอำนาจ” โดยวิธีที่ข้าพเจ้านำเสนอในปาฐกถา นี้ จะกระทำผ่าน 4 คำหลักที่เกี่ยวข้องกันคือ “กาย(ของข้าพเจ้าและสังคมไทย)” “ทฤษฎี” “ความรัก” และ”อำนาจ”

กายของข้าพเจ้าในเดือนรอมฎอน

ปกติแล้ว ทุกคนที่พูดก็จะมีบริบทของตน บริบทของข้าพเจ้าในวันที่แสดงปาฐกถา นี้ (วันที่ 28 พฤษภาคม 2562) อยู่ในช่วงเวลาที่ข้าพเจ้าถือศีลอดตามหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งหมายความว่า ตนเองจะรับประทานอาหารก่อนที่จะเข้านอน และเตรียมเนื้อหาปาฐกถาเสร็จประมาณ 01:00 น ซึ่งร่างกายของข้าพเจ้าก็อึด และที่ถูกต้องตามหลักศาสนากว่านี้ก็คือ ตนเองควรจะต้องนอน แล้วจึงค่อยตื่นมารับประทานอาหารเวลาประมาณตีสาม ข้าพเจ้าไม่ได้ทำเช่นนั้น เพราะจะนอนไม่หลับ แต่ตอนตีสามเพียงลุกขึ้นมาสวดมนต์ (ละหมาดพิเศษ) แล้วก็นอนต่อจนเช้า

เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่า การถือศีลอดของชาวมุสลิมคือ การงดเว้นไม่รับประทานอาหาร และเครื่องดื่มใดๆ ตั้งแต่ตะวันขึ้นจนตะวันตก เป็นเวลาราว 1 เดือน ในช่วงเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 9 ของปฏิทินจันทรคติ) กล่าวให้ถึงที่สุด การถือศีลอดคือการควบคุมบังคับกาย ไม่ให้กินเวลาที่หิวและอยากกิน ไม่ให้ดื่มน้ำเวลากระหายและอยากดื่ม หากเราทำงานในที่ที่มีอากาศเย็นให้ห้องปรับอากาศ (เช่น ห้องประชุมที่แสดงปาฐกถาเช่นนี้) ก็อาจจะไม่เป็นไร แต่สำหรับผู้คนที่ทำงานในที่กลางแจ้ง ก็คงจะหนักเอาการ หากคิดโดยละเอียดแล้ว การถือศีลอดในศาสนาอิสลามไม่ใช่เพียงเป็นเรื่องการกินการดื่มเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการห้ามใช้วัยยะอื่นๆ ในร่างกาย ไปในการ “แลดู” “รับฟัง” หรือ “สัมผัส” สิ่งที่ไม่สมควรต่างๆ ด้วย

ตัวอย่างเช่น ข้าพเจ้าเองก็มีไลน์กลุ่มโรงเรียนผู้ชายที่เรียนจบมาด้วยกัน ตั้งแต่ชั้นมัธยมปลาย ในไลน์กลุ่มเช่นนี้ก็จะมีการทบทวน (ทางศาสนาต่างๆ) บทสนทนาทางสุขภาพ บทวิเคราะห์เหตุการณ์บ้านเมือง และภาพโป๊ ซึ่งก็กลายเป็นปัญหาอย่างหนึ่งสำหรับคนที่ถือศีลอดอยู่ เพราะเกี่ยวกับการ “แลดู” ดังที่สมเด็จพระ

พระสังฆราชองค์ก่อน⁴ เคยอธิบายว่า การบวชของคนเรานั้นมี 2 แบบคือ “บวชนอก” กับ “บวชใน” คนที่ไม่ห่มผ้าเหลืองก็สามารถบวชในได้ ในทำนองเดียวกันกับการถือศีลอด ซึ่งหมายถึงว่า ไม่ใช่เพียงไม่กินไม่ดื่ม แต่รวมถึงสภาวะสำรวมระวังการ “แลดู” “รับฟัง” และ “สัมผัส” สิ่งต่างๆ เช่น แม้จะไม่กินไม่ดื่ม แต่ดูภาพโป๊ ฟังคำนินทากล่าวร้ายผู้อื่น ดมสารระเหย และสัมผัสสิ่งที่ไม่ควรสัมผัสตลอดเวลา ก็มีใช้ความหมายของการถือศีลอดเช่นเดียวกับการ “บวชใน” กล่าวในแง่นี้การถือศีลอดจึงหมายถึงการควบคุมร่างกายนั่นเอง

คำถามต่อแนวคิดเรื่องร่างกายทำนองนี้ไม่ได้ปรากฏเพียงในโลกทางศาสนา หรือเป็นแนวคิดของมุสลิมเท่านั้น ในทางทฤษฎีแล้ว ร่างกายยังเกี่ยวพันกับการรับรู้ในทางโลกย์ด้วยเช่นกัน เนื่องจากร่างกายของคนเรานั้นปรากฏไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของคนในแต่ละสังคม เช่น ร่างกายแบบ “ที่ดี” ของสตรีก็อาจจะถูกกำหนดไว้ให้มีลักษณะที่เรียกว่า “hour-glass body”⁵ (รูปทรงแบบนาฬิกาทราย) เพราะเป็นรูปทรงของร่างกายที่ถือว่างดงามสะท้อนสุขภาพร่างกายที่ดี และมีประโยชน์ในการออกแบบเครื่องแต่งกาย

ร่างกายในสังคม

จาก หนังสืออักขรวิธานศรับย์ ของหมอบรัดเล (2416) กล่าวไว้ว่า “กายคือ ที่ประชุมของปัญจะขันธ ที่ประชุมเพื่อความชั่ว” เมื่อหมอบรัดเลนิยามร่างกายเช่นนี้ ก็หมายความว่า ความปรารถนาทางกายถูกถือเป็นด้านลบ เพราะในฐานะ “ที่ประชุมของขันธ 5” ถือเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ติดอยู่ในกิเลสประเภทต่างๆ ตามคติพุทธศาสนา และปัจเจกบุคคลจะต้องหาวิธีในการเอาชนะกายให้ได้

ในยุโรปการจัดการกับร่างกายมีเป้าหมายเพื่อหล่อหลอม เพื่อจัดการให้มีรูปทรงที่พึงปรารถนา เช่น กรณีของคอร์เซ็ตในศตวรรษที่แล้ว ที่ผู้หญิงยุโรปต้องใส่เครื่องรัดลำตัวซึ่งบางชิ้นทำด้วยเหล็กกระดูกปลาวาฬและขนหางม้า เพื่อให้

⁴ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ทรงแสดงพระยศตั้งแต่ปี 2517 ถึง 2531.

⁵ นอกจาก “hourglass body” แล้ว รูปทรงร่างกายในทางทฤษฎียังมีอีกหลายลักษณะ เช่น “inverted triangle”, “apple”, “pear”, “rectangle”.

เอวคอดกว่าจนมีขนาดในอุดมคติคือ 16 นิ้ว ในปัจจุบันผู้หญิงไม่จำเป็นต้องใส่คอร์เซ็ทอีกต่อไป เพราะสำนักดังกล่าวได้ถูกดุดกลืนเข้าไปอยู่ในร่างกายเรียบร้อยแล้ว กลายเป็นส่วนหนึ่งของความกลัวอ้วน ผู้หญิงจึงต้องอดอาหาร เข้าคอร์สลดความอ้วน รวมไปถึงเรื่องของสีผิวและรูปร่างลักษณะต่างๆ ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับการจัดการทางกายทั้งสิ้น แต่คำถามคือ จะ “จัดการร่างกาย” ไปถึงไหน?

ทฤษฎีกับโครงการร่างกาย (The Body Project)

จากร่างกายที่ไม่ควรยึดติดในอดีต กลายเป็นร่างกายที่ต้องรับการใส่ใจมากในปัจจุบัน ดังเช่น กรณีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องการรับประทานอาหารคลีนของคนชั้นกลางทุกวันนี้⁶ สะท้อนให้เห็นถึง “The Body Project” หรือ “โครงการร่างกาย” ซึ่งไม่มีวันสร้างได้เสร็จสมบูรณ์ เพราะจะไม่มีวันได้รับทุกอย่างดังปรารถนา ร่างกายไม่เหมือน “ร่างในอุดมคติ” ดังภาพในโฆษณา ดังนั้นคนเราจึงต้องปรับปรุง เปลี่ยน ดัดแปลง และสร้างต่อ เพื่อให้ใกล้เคียง “ร่างในอุดมคติ” ที่สุด แต่คำถามก็คือ “ร่างในอุดมคติ” เช่นนี้มีที่มาแต่ไหน?

ในงานวิชาการฝรั่งจำนวนหนึ่งเคยอธิบายว่า ความงามไม่ได้อยู่ที่ผู้หญิงแต่ขึ้นอยู่กับผู้ชาย เพราะความสมบูรณ์อยู่ที่ผู้ชาย ร่างกายเป็นทั้งสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์และความแตกต่าง เป็นที่มาของอัตลักษณ์และการแบ่งแยกหน้าที่ทางสังคม ทักษะต่อร่างธรรมชาตินี้จึงถูกผู้มีอำนาจเหนือกว่าในสังคมใช้อธิบายการครอบงำของตัวเอง ด้วยการบอกว่า “ร่าง” ตาม “เผ่าพันธุ์” ของคนอื่นด้อยกว่า เช่น อิตเลอร์ ที่เชื่อว่า หน้าตาแบบอารยัน ผิวสีขาว ผมสีทอง ตาสีฟ้า เหล่านี้ถูกถือว่าดีงาม เช่นเดียวกัน เมื่อย้อนไปกาลครั้งหนึ่งในอดีตที่มหานครนิวยอร์ก ผู้หญิงชาวยิวตาบอดคนหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าเรียกเธอว่า บาลีน่า เคยถามข้าพเจ้าว่า “มีผิวสีอะไร?” คำถามนี้เป็นคำถามที่ข้าพเจ้าไม่เคยถูกถามตรงๆ และไม่เคยถามตนเองมาก่อนในชีวิต ครั้นนั้นคำถามนี้ก็ทำให้ต้องหวนกลับมาดูตัวเองและ

⁶ โปรตุ ดู ชนภพรณ วรดิกล (2559), *เครือข่ายการสื่อสารและการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้บริโภคอาหารคลีน*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สัมผัสความแตกต่างทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏอยู่รอบตัวในเวลานั้น⁷

ทฤษฎีเกี่ยวกับร่างกายมีหลายทฤษฎี⁸ ตัวอย่างเช่น Mary Douglas อธิบายร่างกายในฐานะสัญลักษณ์ทำความเข้าใจโครงสร้างและระเบียบสังคมผ่านพิธีกรรมบางอย่าง เช่น ผู้หญิงมีประจำเดือนก็ถูกสังคมตีความว่ามีมลทิน เข้าในศาสนสถานต่างๆ ไม่ได้ เพราะถูกมองว่าของสกปรกหรือมีมลทินจะนำเข้าสู่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้ สังคมจึงต้องหาหนทางจัดการกับภัยทั้ง 4 ด้านอันมีพื้นฐานจากร่างกาย คือ ภัยจากภายนอก จากการข้ามเส้นแบ่ง จากบริเวณชายขอบ และจากความขัดแย้งภายใน

Michel Foucault สนใจว่า อำนาจรัฐสามารถเข้ามาแทรกแซงบังคับบัญชามนุษย์ถึงภายในร่างกายได้อย่างแยบยล Foucault ทำให้ร่างกายเป็นที่สนใจมากขึ้น เพราะเมื่อถือว่าร่างกายเป็นศูนย์กลางของวาทกรรม ก็หมายความว่า มันเป็นพื้นที่ซึ่งอำนาจ (power) กับ ความรู้ (knowledge) มาปะทะสัมพันธ์กันในตัวร่างกาย ผ่านกิจกรรมของคนผ่านสถาบันทางสังคม เช่น คุณโรงพยาบาลสมัยใหม่ ทุกวันนี้รัฐเปลี่ยนการควบคุมร่างกายมาเป็นการควบคุมประชากร แนวคิดเรื่อง population จึงกลายเป็นกุญแจสำคัญ คุณถูกนำไปใช้ในโรงเรียน โรงพยาบาลที่ทำให้ผู้ป่วยต้องอยู่ในระเบียบวินัยต่างๆ ทั้งหมดนี้เป็นการอธิบายที่โยงร่างกายเข้ากับวินัย การลงโทษ และอื่นๆ หรือในกรณีของงานเรื่อง *Discipline and Punish* ของ Foucault ก็เริ่มต้นหนังสือด้วยบทลงโทษในยุโรปที่เรียกว่า “ทัณฑ์แยกสังขาร” เป็นวิธีการเอาม้า 4 ตัว ผูกแขน ผูกขาของนักโทษประหาร แล้วให้ม้าแยกกันวิ่งออกไปคนละทาง ในภาพยนตร์จินโบราณจะเห็นการลงทัณฑ์เช่นนี้บ่อยครั้ง พอม้าวิ่งออกจากกันคนละทิศ ร่างกายก็ขาดเป็นชิ้นส่วน แต่ในความเป็นจริง กายมนุษย์มีความเหนียวเหนียวกว่านั้น บางคราวม้าดึง

⁷ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2547), “บทแรก ‘ป้าลื่นน้ำกับยาย’”, *มีกรอบไม่มีเส้น*, กรุงเทพฯ: สารคดี.

⁸ ที่จะกล่าวต่อไปนี้หลายส่วนนำมาจาก ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล (2541), “ความน่า”, ใน ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล (บ.ก.), *เผยร่าง-พร่างกาย: ทดลองมองร่างกายในศาสนา ปรัชญาการเมือง ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และมานุษยวิทยา*, กรุงเทพฯ: คบไฟ, น.1-50.

แขนขามนุษย์ไม่ขาดออกจากกาย จึงต้องให้เพศฆาตที่เตรียมเลื่อยหรือดาบ พร้อมอยู่มาตัดอวัยวะเหล่านั้นที่หลุดร่อยอยู่จนขาดออกจากร่างกาย⁹

ขณะที่ Foucault สนใจปัญหาสัมพันธภาพระหว่างอำนาจกับความรู้ผ่านกาย Pierre Bourdieu ใส่ใจกับทุนวัฒนธรรมและทุนสังคม โดยถือว่า ร่างกายเป็นทุนสำคัญอย่างหนึ่งที่ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นของตนได้อย่างมีรสนิยม ที่สำคัญ ร่างกาย เช่น ร่างของนางแบบ ดารา และคนทำงานกลางคืนที่ขายบริการ ก็ใช้ร่างกายของตนในฐานะเป็นสินค้าบางลักษณะ ข้าพเจ้าสงสัยว่า แม้แต่เน็ตไอดอล (net idols) ก็ใช้ร่างกายของตนเป็นสินค้าด้วยเช่นกัน ทั้งหมดนี้ในมุมมองของ Bourdieu ร่างกายจะสร้างและสานความไม่เท่ากันในสังคมผ่านตำแหน่งแห่งที่และพัฒนาการของรสนิยมต่างๆ แต่ละคนจะให้คุณค่าที่ไม่เท่ากัน ทั้งการพูดจา การเดิน เคลื่อนไหวในร่างกาย ตัวอย่างเช่น ข้าพเจ้าเห็นว่า ท่าทางการเดินของคนที่เดินอยู่แถวเพลินจิต สีลม ทองหล่อ ก็เดินไม่เหมือนคนแถวมีนบุรี ทั้งการเดิน ทั้งท่าทาง ดังนั้น “ways of walking” จึงบ่งบอกหลายๆ อย่างว่า ทำไมเราเดินอย่างนั้น เพราะเราเป็นอย่างไร¹⁰

อีกด้านหนึ่ง Norbert Elias อธิบายร่างกายในฐานะที่เป็น “civilized body” หรือ “ร่างอารยะ” หมายถึง ร่างกายในฐานะภาชนะบรรจุสิ่งที่มีคุณค่าของราชสำนัก กระบวนการสร้าง “ร่างอารยะ” ปรากฏอยู่ใน 3 ด้าน คือ การกล่อมเกลาร่างกาย การทำให้ร่างกายรู้จักใช้เหตุผล และการสร้างอาณาบริเวณให้ร่างกาย ข้อสรุปของ Elias จึงกล่าวถึง “ร่างอารยะ” ในสังคมตะวันตกว่า (1) ความเป็นปัจเจกชนสูง (2) แยกตนเองออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติชัดเจน (3) มีความสามารถในการใช้เหตุผล (4) สามารถควบคุมอารมณ์ไม่ให้ผ่านร่างกาย (5) กิจกรรมที่ร่างกายทำไปสามารถตรวจสอบได้โดยตนเองและผู้อื่น และ (6) สามารถดูดซับกฎเกณฑ์ว่าด้วยความประพฤติที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ เช่น การจัดการกับร่างกายที่โต๊ะอาหาร ซึ่งจะบอกว่าบุคคล

⁹ Foucault, M. (1978), *Discipline and Punish*, translated by Alan Sheridan, New York: Pantheon, pp. 2-4.

¹⁰ ไพรดดู Ingold, T. and Vergunst, J. (2016), *Ways of Walking: Ethnography and Practice on Foot*, London and New York: Routledge.

นั้นมีหรือไม่มี “อารยะ” อย่างไร สมมติว่าชาวตะวันตกรับประทานเนื้อสัตว์ เขากินกันอย่างไร ถ้าเป็นนักบวชสมัยก่อน เขาก็ใช้ดาบที่พกไว้เพื่อป้องกันตัวมาใช้หั่นเนื้อบนโต๊ะ แต่ต่อมาดาบถูกเปลี่ยนให้มีอารยะขึ้นกลายเป็นมีดบนโต๊ะอาหาร แก้วนานาชนิดบนโต๊ะสำหรับดื่มน้ำ หรือไวน์ก็ถูกจัดระเบียบ และผู้ต้องใช้ให้ถูกต้องตามระเบียบโต๊ะอาหารและภาชนะบนโต๊ะ ถ้าใช้ไม่ถูกระเบียบ ก็หมายความว่า ผู้ใช้นั้นๆ ไม่มี “อารยะ”

ความรักกับกายศักดิ์สิทธิ์ (Holy Body)

อีกหนึ่งประเด็นที่จะกล่าวถึงในปาฐกถาครั้งนี้คือ “กายศักดิ์สิทธิ์” หรือ “holy body” ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างสองกรณี คือ (1) กรณีสงครามกรุงทรอย ที่เกี่ยวข้องกับวีรบุรุษลือนาม Achilles และกายของ Hector ซึ่งเป็นขุนศึกคนสำคัญของฝั่งทรอย และ (2) กรณีของศาสดา Abraham ที่ว่าด้วยกายของ Ibrahim/Isaac ในพระคัมภีร์ *ไบเบิล* และ *อัลกุรอาน*

ร่างกายและความรักในภาพยนตร์เรื่อง Troy สงครามกรุงทรอยอุบัติขึ้น เพราะเจ้าชาย Paris ไปแย่งเจ้าหญิงเมืองกรีกคือ Helen มา พวกกรีกซึ่งคงอยากยกทัพมาตีเมืองทรอยอยู่แล้ว จึงมีข้ออ้างอันชอบธรรมที่จะยกทัพมาบุกเมืองทรอย สงครามเมืองทรอยยิ่งใหญ่มาทั้งในภาพยนตร์และในมหากาพย์

ภาพยนตร์เรื่องนี้กล่าวถึงตัวละคร Achilles ผู้เป็นวีรบุรุษกรีกนามอุโฆษ แม่ของเขาเป็นนางอัปสร แม่ปรารถนาจะให้ลูกชายอยู่ยงคงกระพัน ดังนั้นตอนเขาเกิดแม่ทำพิธีจุ่มร่างของ Achilles ลงไปในน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพราะแม่จับสันเท้าของทารกน้อยไว้เวลาทำพิธี ร่างกายส่วนนั้นของ Achilles จึงไม่สัมผัสกับน้ำศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เขามีจุดอ่อน/จุดตายที่สันเท้า ฉากที่มีชื่อเสียงยิ่งฉากหนึ่งในสงครามเมือง Troy เล่าถึงความตายของ Patroclus ที่ Hector เจ้าชายแห่งทรอยผู้พี่ของ Paris เป็นคนฆ่าในสนามรบ ทำให้ Achilles โกรธและเสียใจมาก นำไปสู่การตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองคนว่า Patroclus และ Achilles อาจเป็นยิ่งกว่ามิตรในสนามรบ หรือเพื่อนที่เล่นกันมาตั้งแต่เด็ก ที่แน่ชัดคือ Achilles รัก Patroclus มาก ดังนั้น เมื่อรักมากก็โกรธมาก เมื่อโกรธมากก็แค้นมาก และต้องเอาชีวิต Hector ให้ได้

ขณะสู้รบกัน Achilles พุดยั่ว Hector ว่า เมื่อเจ้าตาย ร่างกายของเจ้า จะถูกกัดกินโดยสุนัขและนกกา Hector ก็ขอว่า อย่าทำอย่างนั้นเลย ให้พ่อมาไถ่ตัวไปเถิดถ้าแพ้ แต่ในที่สุด Hector ก็แพ่ดั่งคาดและโดนสังหารในที่รบ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นต่อมาคือ Achilles เจาะข้อเท้าของ Hector ตรงเอ็นร้อยหวาย เอาเชือกร้อยใส่ ผูกไปกับรถม้าศึกกรีกของตน แล้วลากศพประจานไปทั่ว การกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่คนทั้งหลายในสังคมกรีกโบราณ เขาไม่ทำกัน เพราะเขาถือว่า body ของนักรบ คือ body ที่มีเกียรติ เป็น body ของคนกล้าหาญ สิ่งที่ Achilles ทำนี้ Plato ได้เขียนไว้ในเวลาต่อมาว่า ถ้า Achilles ทำจริงก็เป็นการกระทำที่น่าเกลียดชังต่อทั้งมนุษย์และเทพ¹¹ คำอธิบายประการหนึ่ง เช่น จากภาพยนตร์ *Troy* ดูจะชี้ว่า เหตุผลที่ Achilles ทำเรื่องดังกล่าว เพราะโกรธที่คนรักของตนโดนฆ่า เป็นอำนาจของความรัก ความรักให้กำเนิดสิ่งเหล่านี้ body จึงถูกหยามเหยียด และถูกละเมิด ก็เพราะความรัก

ข้าพเจ้าคิดว่า สังคมทั่วไปให้เกียรติร่างกายที่ไร้ชีวิต ดังนั้นการทำอะไรกับศพ การ manipulate ศพ แง่หนึ่งเป็นอาชญากรรมร้ายแรง เช่น ที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ที่มีการทำร้ายศพ ทั่วๆ ที่รู้ว่าตายแล้ว เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ แต่ในสื่อออนไลน์ที่ปรากฏในสังคมไทยเวลานี้ดูเหมือนมีการนำเสนอภาพคนตายที่ถูกฆาตกรรมหรือประสบอุบัติเหตุกันมาก แสดงให้เห็นว่า การไม่รู้จักรับให้เกียรติกันและกันกำลังแพร่หลาย ที่สำคัญ ภาพที่โพสต์ในลักษณะนี้ไม่ได้บอกอะไรเกี่ยวกับคนที่ตายไปแล้วเลย แต่บอกมากกว่าคนที่โพสต์กำลังทำอะไรอยู่ และเป็นมนุษย์ชนิดไหน

“กาย” อาจถูกควบคุมจัดการ (manipulated) หรือถูกหยามเหยียด (humiliated) แต่ปัญหาคือ เมื่อกายถูกหยามเหยียด ความหยามเหยียดที่เกิดขึ้นนั้นมีระดับไหน ไปไกลแค่ไหน ในกรณีนี้ body ที่ถูกกระทำ และลากไปตามที่ต่างๆ ทำให้ไม่อาจยอมรับได้ ความน่าสนใจจึงอยู่ตรงที่ว่า สู้กันไม่เป็นไร ฆ่ากันก็ยังไม่เป็นไร เพราะยุคสมัยนั้นถือคติเช่นนั้น แต่ว่าพอทำอะไรกับ body ความหมายของการกระทำกลับกลายเป็นอีกอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะสำหรับนักรบ เพราะฉะนั้น

---

¹¹ Plato's *Republic*, Book III, 391 a-c.

ผู้คนจึงกล่าวขานกันว่า Achilles ทำแบบนี้ เทพก็จะลงโทษ เพราะว่าละเมิด body แต่ถามว่าละเมิดเพราะอะไร Achilles ก้าวข้ามธรรมเนียมปฏิบัติในการรบเช่น นั้นเพราะอะไร ข้าพเจ้าคงตอบว่า เพราะความรัก อำนาจของความรักทำให้ ล่วงละเมิดสิ่งเหล่านี้ และส่งผลตามมาคือ Achilles ก็ถูก Paris สังหารด้วยธนู ยิ่งเข้าที่สันเท่าในที่สุด

ร่างกายและความรักในเรื่องราวของอับราฮัม (หรือศาสดาอับรอฮีม ในศาสนาอิสลาม) ในพระคัมภีร์ *ไบเบิล* บท Genesis นั้น พระเจ้าตรัสกับ อับราฮัมว่า “เอาลูกของตัวเองไป ลูกคนเดียวซึ่งเจ้ารักคือ Isaac ไปที่ Region of Moriah แล้วก็บูชายัญเขาที่นั่น เมาบูชายัญเขาในภูเขที่เราจะบอกเจ้าว่าที่ ‘ไหน’¹² Abraham ในพระคัมภีร์ *ไบเบิล* กับ Ibrahim ในพระคัมภีร์ *อัลกุรอาน* นั้นเป็นคนเดียวกัน แต่รายละเอียดในพระคัมภีร์สองเล่มไม่เหมือนกัน เพราะ ฉะนั้น เวลาที่อ่านงานเขียนของ Jacques Derrida เรื่อง *The Gift of Death*¹³ ข้าพเจ้าคิดว่า Derrida อธิบายเรื่องนี้ โดยใช้ความเห็นของ Søren Kierkegaard ที่มองว่า Abraham มีความรู้สึกกลัวจนตัวสั่น หรือ fear and trembling เมื่อ ต้องเผชิญพบการทดสอบจากพระเป็นเจ้านี้ ทั้ง Kierkegaard และ Derrida ใช้ข้อมูลอ้างอิงจากพระคัมภีร์ *ไบเบิล* ซึ่งแตกต่างไปจากเนื้อหาในพระคัมภีร์ *อัลกุรอาน* เพราะผู้ที่ถูกบูชายัญก็เป็นคนละคนกัน ในพระคัมภีร์ *ไบเบิล* นั้น คนที่ถูกบูชายัญคือ Isaac ผู้ซึ่งปรากฏในคัมภีร์ทาลมุดของชาวยิวในฐานะเป็น บรรพบุรุษของชาวยิว เป็นผู้รู้ชาวยิว เป็นตัวแทนของความเป็นชาติหรือ nationality ซึ่งในทางหนึ่ง Derrida ก็วิเคราะห์ไปโดยนัยนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า คงเข้าใจ Derrida ได้ยาก หากไม่เข้าใจคัมภีร์ทาลมุดและ *ไบเบิล* อันเป็นพื้นฐานที่ Derrida ใช้อธิบายปรากฏการณ์เหล่านี้

---

¹² เก็บความจาก Genesis ที่กล่าวว่า “Then God said, ‘Take your son, your only son, whom you love— Isaac—and go to the region of Moriah, sacrifice him there as a burnt offering on a mountain I will show you.’”

¹³ Derrida, J. (1996), *The Gift of Death*, translated by David Wills, Chicago and London: The University of Chicago Press.

ชาวมุสลิม ไม่ได้เชื่อว่า Isaac ถูกเชือดหรือฆ่าตาย แต่เป็นบุตรศาลดา อิบรอฮีมอีกคนหนึ่งคือ Ismael ในพระคัมภีร์ อัลกุรอาน พระเป็นเจ้าตรัสว่า

“(อิบรอฮีมสวดขอพรต่อพระเป็นเจ้าว่า) ข้าแต่พระเจ้าของข้าพระองค์ ขอพระองค์ทรงประทานบุตรที่มาจากหมู่คนดีให้แก่ข้าพระองค์ด้วย ดังนั้น เราจึงแจ้งข่าวดีให้แก่เขา (ว่าจะได้) ลูกคนหนึ่ง ที่มีความอดทนขันติ (คือ อิสมาอิล) ครั้นเมื่อเขา (อิสมาอิล) เติบโตขึ้นไปไหนมาไหนกับเขา (อิบรอฮีม) ได้แล้ว อิบรอฮีมได้กล่าวขึ้นว่า ‘โอ้ลูกเอ๋ย! แท้จริงพ่อได้เห็นในขณะฝันว่า พ่อได้เชือดเจ้า จงคิดดูสิว่า เจ้าจะเห็นเป็นอย่างไร?’ เขากล่าวว่า ‘โอ้พ่อเจ้า! พ่อจงปฏิบัติตามที่พ่อได้ถูกบัญชาให้เกิด หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์ พ่อจะเห็นฉันว่า ฉันอยู่ในหมู่ผู้มีความอดทน’”¹⁴ ที่ในวงเล็บระบุว่าคือ อิสมาอิล ก็เพราะว่าในพระคัมภีร์ อัลกุรอานไม่ได้บอกชื่อ ขณะที่ในพระคัมภีร์ *ไบเบิล* ระบุชื่อเอาไว้ว่า เป็นบุตรคนโตของอับราฮัม การระบุชื่อไว้ในวงเล็บเช่นนี้เป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าคิดว่า ทั้ง Derrida และ Kierkegaard ย่อมจะไม่เห็นเลย เพราะมาจากแหล่งข้อมูลคนละแหล่ง

การจะเชือดบุตรนั้น ก็คือการเชือด body ของบุตรในฐานะที่เป็น offering การบูชาัญญ์ทำนองนี้มีมาก่อนแล้ว เช่น ในวัฒนธรรมชนเผ่ามายาหรือแอซเท็ก จะมีการบูชาัญญ์มนุษย์ หรือ human sacrifices แต่ทำไมจึงมาปรากฏในคัมภีร์แบบยิวหรือแบบอิสลามซึ่งถือว่า พระเป็นเจ้าเป็นองค์แห่งความสมบูรณ์สูงสุดและไม่ต้องการสิ่งบูชาัญญ์ใดๆ จากมนุษย์? คำตอบเป็นเพราะว่า การบูชาัญญ์นั้นในที่สุดแล้วไม่ได้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นจากคัมภีร์ *ไบเบิล* หรือคัมภีร์ *อัลกุรอาน* เพราะมีการแทรกแซงจากพระเป็นเจ้า ดังนั้นไอแซค (ในกรณีของคัมภีร์ *ไบเบิล*) หรืออิสมาแอล (ในกรณีของคัมภีร์ *อัลกุรอาน*) จึงมิได้ถูกบิดาสังหาร

แต่ที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งคือ ข้าพเจ้าคิดว่าคำตอบของอิสมาอิลที่ว่า “พ่อเจ้า! พ่อจงได้ปฏิบัติตามที่พ่อได้ถูกบัญชาให้เกิด หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์ พ่อจะเห็นฉันว่า ฉันอยู่ในหมู่ผู้มีความอดทน” ในพระคัมภีร์ *ไบเบิล* ไม่มีข้อความ

---

¹⁴ ที่ปรากฏในวงเล็บนั้นคือ สิ่งที่ถูกแปลพระคัมภีร์เดิมเข้าไป

แบบนี้อยู่ กล่าวคือ ไม่มีข้อความแบบที่ Abraham ตามบุตรของคนที่กำลังจะถูก เชื่อว่า จะทำอะไร คิดอย่างไร Isaac เองก็ไม่รู้ ด้วยเหตุนี้ คำอธิบายตาม แนวความคิดทั้งหมดของ Derrida จึงตั้งอยู่บนแนวความคิดว่า ในพระคัมภีร์นั้น มีความเงียบหรือ silence ของ Abraham มีการไม่พูดถึงสิ่งเหล่านี้ การอธิบาย เช่นนี้จึงอาจจะใช้ไม่ได้เมื่อมองเรื่องเดียวกันจากมุมของพระคัมภีร์เล่มอื่น

ในพระคัมภีร์ อัลกุรอาน ซูเราะห์ (บท) 37 อายะห์ (วรรค) 100-108 ได้ระบุเอาไว้ด้วยว่า ในท้ายที่สุด สองพ่อลูกก็ยอมมอบตนแด่อัลลอฮ์ หรือหาก กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่การ “บูชาญู” แต่เป็น “การ เสียสละ” เพราะพระเป็นเจ้าไม่ได้บัญชาบิดามิให้รักผู้เป็นลูก แต่พระองค์อยากจะ ทดสอบว่า ในความรักทั้งหลายนั้น เราเห็นพลังของความรักหรือไม่ ตัวอย่างเช่น การทำทาน หรือการบริจาค สมมติเรามีเสื้อที่จะบริจาค เสื้อที่เราจะบริจาคควร จะเป็นอย่างไร ในหลักของศาสนาอิสลามสอนว่า สิ่งที่เราจะบริจาคให้ผู้อื่นต้อง เป็นของที่ตนรัก ไม่ใช่ของขยะที่กำลังจะถูกทิ้งขว้าง เวลาเราให้ม้า ให้แกะ เรา ต้องให้ตัวที่เรารัก ตัวที่มันดี ไม่ใช่ให้ตัวที่มันป่วย ไม่อยากดูแล เพราะกล่าวให้ ถึงที่สุดแล้ว การให้นั้นเองคือการขัดเกลาผู้ให้ ไม่ได้เกี่ยวกับผู้รับนัก แต่เกี่ยวกับ ผู้ให้เป็นสำคัญ

ปัญหาที่น่าสนใจคือ กล่าวได้ว่า body ที่กำลังจะถูก sacrifice เป็น body ที่มี agency ในแง่ของอิสลาม เพราะในศาสนาอิสลามนั้น Abraham หรือ Ibrahim ตาม Ismael ก่อน ขณะที่ในคัมภีร์ไบเบิล ไม่ปรากฏความดังกล่าว ผู้บุตรจึง ไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไร ในกรณีนี้ พระเป็นเจ้าตรัสว่า “เราได้ให้ค่าไถ่ตัวเขาด้วยสัตว์ เชือดพลีอันใหญ่หลวง” คือพระเป็นเจ้าโปรดให้ชีวิตของบุตรศาสดาอับรอฮีมถูก ทดแทนด้วยชีวิตสัตว์ ด้วยเหตุนี้ สำหรับชาวมุสลิมพอเข้าเดือนฮัจญ์ เมื่อเสร็จพิธี แสวงบุญที่นครมักกะฮ์ ก็จะมีพิธีเชือดสัตว์ ซึ่งก็คือ การรำลึกถึงศาสดาอับรอฮีม และอิสมาอีล¹⁵

---

¹⁵ ข้อต่างระหว่างสองอันนี้ อาจจะเป็นประเด็นที่ยืดเยื้อกันไป แล้วก็ไม่ใช่เป็นนักในที่นี้.

การบูชาัญญแตกต่างจากการเสียสละ เพราะการเสียสละนั้นคือ สละตนเองหรือสิ่งที่ตนรักสุดหัวใจเพื่อคนที่เรารัก อาจเพราะเช่นนี้ Mother Teresa จึงเคยกล่าวว่า “การเสียสละที่แท้จริงต้องมีราคาแพง ต้องเจ็บ และต้องปลดเปลื้องตัวเราจนว่างเปล่า” (A sacrifice to be real must cost, must hurt, and must empty ourselves.) เพราะฉะนั้น ถ้าเรารักอะไรสักอย่าง เราก็เสียสละหรือ sacrifices เพื่อสิ่งที่เรารัก อันอาจทำให้ตัวเราอาจจะต้องเจ็บทั้งใจและกาย¹⁶

ภาพที่ 1 ภาพของ Aylan Kurdi เด็กชายวัย 3 ขวบ ผู้อพยพชาวซีเรีย ที่เสียชีวิตอยู่ริมหาดที่ Bodrum ประเทศตุรกี

ที่มา: <https://www.notjusthockney.info/malik-simone/malik-simone-dead-boy-painting/>

นอกจากนี้ body ยังสัมพันธ์กับสิ่งอื่น เช่น ภาพที่เห็นนี้ (ภาพที่ 1) เป็นภาพ Aylan Kurdi เด็กชายอายุ 3 ขวบ ที่ศิลปินเขียนขึ้น ในวันที่ 2 กันยายน 2015 ศพเขาลอยขึ้นมาที่ชายหาดเมือง Bodrum ซึ่งเป็นเมืองตากอากาศอยู่ที่

---

¹⁶ คำกล่าวของคุณแม่เทเรซาปรากฏใน <https://fineartamerica.com/featured/mother-teresa-a-sacrifice-to-be-real-must-cost-must-hurt-must-empty-ourselves-peter-nowell.html> เข้าถึง 13 พฤศจิกายน 2562

ประเทศตุรกี ทารกน้อยเป็นชาวซีเรีย ซึ่งกำลังจะหนีสงครามที่ซีเรียจากเมือง Kobani เพื่อมุ่งหน้าไปที่กรีซ แต่ว่าตกน้ำตาย ภาพนี้เป็นภาพเขียน แต่หากดูภาพในคลิป ร่างไร้ชีวิตของเด็กน้อยถูกทิ้งให้นอนนิ่งเหมือนขยะริมชายหาดอะไรสักอย่าง ภาพแสดงความรู้สึกมาก

โศกนาฏกรรมของ Aylan Kurdi แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่าง body กับ self เพราะเรามองไม่เห็น self แต่มองเห็น body เพราะความเป็นรูปธรรมของกายนั้นเอง และเมื่อผู้คนเห็นภาพดังกล่าวคือ body ที่ไร้ชีวิตของเด็กน้อยผู้บริสุทธิ์ พลังแห่ง visual politics ก็ทำงาน¹⁷ ผู้คนที่ได้แลเห็นเกิดความรู้สึกมาก พลังของภาพ “กาย” ของเด็กน้อยที่แลดูปวกเปียกหมดสิ้นสัญญาณชีวิตกลับไพศาล เพราะสามารถเปลี่ยนนโยบายของประเทศต่างๆ เกี่ยวกับผู้อพยพ เช่น นโยบายของเยอรมนี ทำให้สถานภาพของนายกรัฐมนตรีเยอรมนี Angela Merkel แข็งแรงขึ้นในเรื่องนโยบายผู้อพยพ โลกทั้งโลกได้รู้สึกว่า ซีเรียเป็นปัญหาจริงๆ แม้จะเคยมีคนพูดกันมานาน หรือดูข่าวกันต่อเนื่อง แต่สู่พลังแห่งภาพของ body เด็กน้อยนี้ไม่ได้ คำถามสำคัญจึงอยู่ที่ body ของคน ข้าพเจ้าคิดว่า หากลองจินตนาการภาพใหม่ที่ไม่ใช่ภาพนี้ แต่เป็นภาพของผู้ชายสูง 6 ฟุต นอนตายอยู่ริมหาด คงไม่มีผลกระทบเชิงนโยบายได้ถึงเพียงนี้

เพราะฉะนั้น ถ้าถามว่า body มี power หรือไม่ และอย่างไร คำตอบก็คงเป็นเพราะว่า มนุษย์มีความโน้มเอียงหรือ inclination ที่จะรู้สึกสงสารโดยไม่เลือกชนชั้น ไม่เลือกภูมิหลัง ไม่เลือกอะไรเลย มนุษย์จะรู้สึกกับของซึ่งละเอียดอ่อน เช่นที่เคยมีการทดลองนำภาพให้ทารกที่ยังไม่ได้เข้าเรียนหนังสือใดๆ ยังไม่ได้ถูกขัดเกลารผ่านสถาบันการศึกษา ได้ดูภาพที่มีเนื้อหารุนแรง เช่น รูปลูกแมวน้ำถูกทุบ เด็กหันเบือนหน้าหนี เด็กไม่ดูภาพ “โหดร้าย” นั้นต่อไป¹⁸ เป็นไปได้ว่าในใจคนมี frailty ความอ่อนโยนบอบบางที่จะต้องถูกปกป้องเอาไว้ トラบใดที่ความอ่อนโยนยังมีอยู่ ก็จะทำให้มนุษย์รู้สึกเอื้ออาทรอะไรบางอย่าง ถึงขนาดมีผลในทางการเปลี่ยนนโยบายขนาดนั้นได้ ดังนั้น ในแง่นี้ กายหรือ body จึง

¹⁷ โปรตดู Bleiker, R. (2018), *Visual Global Politics*, London and New York: Routledge.

¹⁸ ดูภาพดังกล่าวได้ใน Haidt, *The Righteous Mind*, p.133, ภาพ 7.3

สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกที่ visual politics มีพลังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะเมื่อกายปรากฏอยู่ในสื่อต่างๆ ในบางลักษณะ บางครั้งความอัครรรยแห่งอำนาจของกายก็ปรากฏให้เห็น

อีกครั้งกับ Body และ Self

ภาพที่ 2 การเข้าใจ “my body” ที่แตกต่างกัน¹⁹

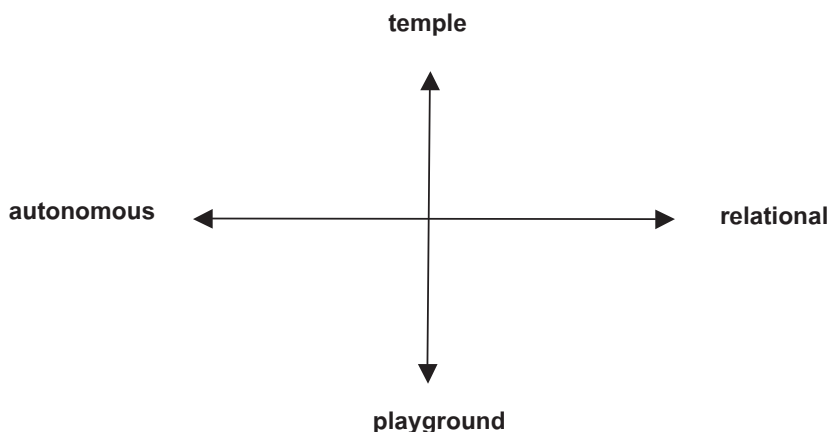
ย้อนกลับไปทีกล่าวไว้ตอนต้นว่า self ของคนเรามีหลากหลายความเข้าใจ ในส่วนของ body ก็มีหลายความเข้าใจเช่นกัน บางคนกล่าวถึงกายหรือ body ของตน ว่า “My body is a playground.” หรือ “ร่างกายของฉันเป็นสนามเด็กเล่น” ในขณะที่อีกบางคนก็บอกว่า “My body is my temple.” หรือ “ร่างกายของฉันคือวิหารอันศักดิ์สิทธิ์ของฉัน” แล้วก็ยังมีบางคนบอกว่า “Your body is my playground.” หรือ “ร่างกายของเธอเป็นสนามเด็กเล่นของฉัน” คำประกาศบน T-shirts เหล่านี้ทั้งหมดสะท้อนความเข้าใจเรื่องกายที่แตกต่างกัน

---

¹⁹ ข้าพเจ้าไม่ต้องการจะนำภาพนั้นมายกเป็นตัวอย่าง (ภาพที่ 2) คือ ภาพ “My body is a playground.” แต่ไม่สามารถหาภาพดังกล่าวที่เป็นเสื้อ T-Shirt ใดๆ ที่ไม่ได้ใส่อยู่บนร่างของคนได้ ภาพที่ใกล้เคียงที่สุดเป็นภาพผู้ชายแอฟริกัน-อเมริกันทั้งหมด มีหนวดมีเครา ซึ่งน่าสนใจมาก เพราะฉะนั้น เวลาที่คิดถึงประเด็นเสรีภาพในสื่อโซเชียลและความไม่มื่อคติ จึงเป็นปัญหาที่แลเห็นได้ ควรกล่าวด้วยว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นภาพร่างกายของคนผิวสีอื่นที่สวมเสื้อ “My body is a playground.” เลย ขณะที่ภาพ “My body is my temple.” นั้น เป็นเสื้อ T-shirt ใดๆ

ข้าพเจ้าขอเสนอกรอบการทดลองคิดเรื่อง body กับ self โดยกะทัดรัดได้ดังนี้ มีแกนสองอัน แกนตั้งเป็น body แกนนอนเป็น self เมื่อเห็นการทำงานเรื่อง body ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่อง self ที่มีทั้งแบบที่ autonomous และ relational กับ body ที่สามารถเป็นได้ทั้ง temple หรือ playground (โปรดดูภาพที่ 3) จึงสามารถผสมระหว่าง self/body เข้ากับ ความเป็น autonomous/playground หรืออาจจะ autonomous แต่เป็น temple ก็ได้ เหมือนกับเสื้อ T-shirt บางตัวก็อาจจะเขียนว่า “My body is my temple on Sunday, the rest is a playground.” แต่หากเป็นคำอธิบายอีกแบบ เช่น ในซีก temple กับ relational ก็อาจจะกลายเป็น body ของฉันเป็นวิหารหรือ temple ส่วน self ของฉันที่เป็น relational ก็จะเป็นอีกพวกหนึ่ง ในขณะที่คนที่เชื่อว่า body ของตนเป็นสนามเล่น (playground) ดังนั้นจะทำอะไรกับ body ตนก็ย่อมได้กับ self ที่เป็น autonomous ก็ถือเป็นอีกพวกหนึ่ง เช่น จะสัก เจาะ pierce หรือใช้ร่างกายไปกับรัก กับเซ็กส์ ไม่มีปัญหา เพราะร่างกายฉันเป็นสนามเด็กเล่นของฉัน ฉันจะทำอะไรกับ body ของฉันก็ได้ ในขณะที่คนอีกพวกเป็นอีกอย่างโดยสิ้นเชิง

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่าง body กับ self

เป็นไปได้หรือไม่ว่า ความขัดแย้งที่เห็นกันอยู่ทั้งในประเทศและในโลกตอนนี้ไม่ใช่แค่การปะทะของอารยธรรมหรือ clash of civilisations²⁰ และไม่เพียงสะท้อนการปะทะกันของอารมณ์หรือ clash of emotion²¹ แต่เป็น clash of body ที่ไม่เหมือนกัน ในโลกที่ความคิดเรื่อง body ที่แตกต่างกันทำงานกันคนละแบบ

อำนาจ

ระยะนี้ข้าพเจ้าได้ดูภาพยนตร์ชุดทางโทรทัศน์หลายเรื่อง ที่อยากแนะนำในที่นี้คือเรื่อง *Lucifer* เป็นภาพยนตร์โทรทัศน์ที่พูดถึงปีศาจซึ่งควบคุมรอกและตัดสินใจจะเลิกงานนั้นแล้ว จึงย้ายมาอยู่ที่ Los Angeles เป็นเจ้าของบาร์ชื่อ Lux พระเอกชื่อ Lucifer Morningstar แล้วพระเอกปีศาจ Lucifer ไปรักนางเอกที่เป็นตำรวจหญิงในเมืองนั้น นิตยสาร *New York Times* วิจารณ์ *Lucifer* ใน Season 1 ว่า ไม่ได้เรื่องสักเท่าไร มีเนื้อหารธรรมดา เพราะเขาเรียกว่าเป็น police procedural series คือ เป็นหนังตำรวจที่ทำคดีไปเรื่อย ๆ ข้าพเจ้าอ่านแล้วก็หงุดหงิดกับบทวิจารณ์ใน *New York Times* มาก เพราะเรื่องนี้ไม่ใช่หนังตำรวจสองคนเอาชนะอาชญากรรมธรรมดา แต่มีอะไรมากกว่านั้น เมื่อตัวเอกคนหนึ่งเป็นปีศาจยิ่งใหญ่ (devil) และอีกคนเป็นตำรวจหญิง ตัว Lucifer เขาก็จะงู้นงกับชีวิตมากจนต้องไปหาจิตแพทย์ จิตแพทย์ฟังเรื่องราวของ Lucifer แต่เธอไม่เชื่อ บอกกับปีศาจว่า การสร้างอุปลักษณ์ (metaphor) เป็นสวรรค์นรกของคุณน่าสนใจมาก แม้พระเอกจะแย้งว่า เรื่องสวรรค์นรกไม่ได้เป็น metaphor แต่มีอยู่จริง จิตแพทย์ก็ยังยืนยันว่า สวรรค์นรกเป็น metaphor จริงๆ ในที่สุดพระเอกเลยแสดงให้จิตแพทย์ได้เห็นกายที่แท้จริงของ devil พอได้เห็น body ของพระเอกที่เป็นปีศาจแล้ว จิตแพทย์ตกใจมากจนพูดไม่ออกที่พบว่า ตกลงสวรรค์นรกนั้นมีอยู่จริง แต่อย่างไรก็ดี เนื้อเรื่องของหนังคือที่สุดแล้วพระเอกก็รักนางเอก แต่

²⁰ Huntington, S. (1997), *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Touchstone.

²¹ Moisi, D. (2009), *The Geopolitics of Emotion: How Cultures of Fear, Humiliation and Hope Are Reshaping the World*, New York: Doubleday.

เพราะนางเอกเป็นคาทอลิก เธอจึงถูกสอนมาว่า ปีศาจนั้นชั่วร้าย ขณะเดียวกันก็ต้องสู้กับความคิดอีกด้านมาตลอดว่า พระเอกก็ไม่ได้เลวขนาดนั้น แม้จะมีภาพพระเอกนั่งดื่มเหล้า มั่วผู้หญิง เห็นแก่ตัว แต่ในที่สุดพระเอกต้องแสดงร่างกายที่แท้จริงให้นางเอกเห็น คำถามคือ เมื่อเห็น body ปีศาจเช่นนี้แล้ว นางเอกยังจะรักลงหรือไม่

ภาพยนตร์โทรทัศน์ชุดนี้น่าสนใจ เพราะพอสร้างไปได้ถึง Season 3 แล้วก็มีการถกเถียงกันมาก บางคนว่าหนังเรื่องนี้ทำลายศาสนา แต่ก็มิได้แย้งว่า หนังพูดเรื่องศาสนาได้แยบยล จากคำถามที่ Lucifer ตั้งไว้ในเรื่อง และหนังยังรักษาเนื้อความในพระคัมภีร์ไว้มาก แนวคิดเรื่องนรกของหนังเรื่องนี้ก็คือสิ่งที่คุณเป็นทุกขใจ นรกของคุณคือคุณอยู่ในนั้น ทำสิ่งที่ทำให้ทุกขใจซ้ำแล้วซ้ำอีกเป็นนิรันดร์ ตอนจบในซีซั่นที่ 3 เพราะพระเอกปีศาจรักนางเอกอย่างแท้จริง จึงต้องตัดสินใจทั้งนางเอก และกลับไปครองนรกเช่นเดิมคำอธิบายประการหนึ่งของยุคสมัยใหม่นั้นคือ ถ้าคุณรักอะไรคุณต้องปล่อยมันไป ถ้าสิ่งนั้นหวนคืนมาก็แปลว่าสิ่งนั้นเป็นของคุณ แต่ถ้าเขาหรือเธอไม่หวนคืนมา รักนั้นก็ไม่เคยเป็นของคุณเลย แต่ปัญหาคือคุณต้องปล่อยของรักไปเสียก่อนจึงจะรู้ว่า ที่สุดแล้วคนหรือของรักนั้นเป็นของคุณหรือไม่?

ปาฐกถานี้กล่าวถึงเรื่องกาย ความรักต่อกาย และที่ทำร้ายต่อกาย และที่สุดนำมาสู่อำนาจทั้งของกายและของรัก จึงขอจบบทปาฐกถานี้ด้วยบทวิเสท่อนอำนาจแห่งรักที่ ครุเทพ รพินทรนาถ สุภากร รจนาไว้ในบทกวี “นกเถื่อน” ว่า

“Power said to the world, ‘You’re mine.’

The world kept it prisoner on her throne.

Love said to the world, ‘I am thine.’

The world gave it the freedom of her house.”

ข้าพเจ้าขอแปลคำของคุรุเทพเป็นภาษาไทยในรูปกาพย์ยานี 11 ดังนี้:

"อำนาจสาดเสียงก้อง	ร้องเรียกโลกโขกบังคม
เจ้าของครองโพยม	โถมจู่จับกลับเป็นเฉลย
ฝ่ายรักพักรตร์อำไพ	มอบฤทัยโลกเปิดเผย
เสรีที่คุ้นเคย	ให้รักเซยชมสมใจ" ²²

---

²² ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ แปลจากต้นฉบับ "นกเถื่อน" ในภาษาอังกฤษ ของ รพินทรนาถ ฐากูร (10 กันยายน 2558).